

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Романовський Денис Сергійович

НАДАННЯ ДОГЛЯДУ НА НЕПРОФЕСІЙНІЙ ОСНОВІ ЗА ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В
УМОВАХ ВІЙНИ 115

Саїд Карім Бассемович

ВИЗНАЧЕННЯ КЛАСИФАЙД-АГРЕГАТОРІВ ТА ЇХ СТРУКТУРА: ПРАВОВІ РАМКИ ТА
ВИКЛИКИ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ 119

Стрілець Михайло Ігорович

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДОГОВОРІВ НА НАДАННЯ ФРІЛАНС-ПОСЛУГ 122

Сухий Євген Олегович

ПРАВОВІ ЗМІНИ У СФЕРАХ ЖИТЛОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 125

Халдай Ілля Віталійович

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ 127

Шайхет Олена Петрівна

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ
ВІЙНИ 131

Шитков Єгор Олексійович

ОБ'ЄКТИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ 134

Якушев Станіслав Ігорович

ФІЛОСОФСЬКО-ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ІНСТИТУТУ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ 137

СЕКЦІЯ 13. ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Голубєва Неллі Юрївна

ВІДПОВІДАЧІ У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ 140

Андронов Ігор Володимирович

ПРО КОНКУРЕНЦІЮ ПРАВИЛ ПІДСУДНОСТІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ 142

Волкова Наталія Василівна

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ «БАЛАНС ЙМОВІРНОСТЕЙ» У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ:
ОКРЕМІ АСПЕКТИ 145

Бут Ілля Олександрович

ТЛУМАЧЕННЯ СУДОМ ЗАКОНУ ЗА ПРИНЦИПОМ CONTRA LEGEM: ДОСЯГНЕННЯ
СПРАВЕДЛИВОСТІ НА ПРОТИВАГУ ЗАКОННОСТІ 148

Дрогозюк Крістіна Борисівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ В РЕЖИМІ
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ 152

Павлова Юлія Сергіївна

ВПЛИВ СУДОВОЇ РЕФОРМИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ:
НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. 155

Полуніна Ольга Олександрівна

РОЛЬ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЗАХИСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ. 157

Полюк Юлія Іванівна

ІГНОРУВАННЯ ІМУНІТЕТУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ: СУДОВА ПРАКТИКА ТА
ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ. 159

Питуляк Валерій Миколайович

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: УРОКИ ДЛЯ
УКРАЇНИ 162

Стоянова Тетяна Анатоліївна

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО ВИДАЧУ
ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 165

Цал-Цалко Юлія Юліївна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО СКРІНШОТУ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ. 168

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Зазвичай сторони договору (або, відповідно до термінології договірного права – контрагенти) сумлінно виконують взяті на себе зобов'язання. Водночас сам факт прийняття зобов'язання не є абсолютною гарантією того, що боржник належним чином здійснить передбачені договором дії на користь кредитора. Саме тому на практиці цілком закономірними є випадки, коли невиконання або неналежне виконання умов договору призводить до настання для сторін, як правило, несприятливих правових наслідків.

До основних чинників, що зумовлюють невиконання договірних зобов'язань, належать: обставини непереборної сили, які унеможливають виконання сторонами передбачених договором дій; порушення зобов'язань третьою особою, від дій якої залежить належне виконання договору; втрата економічної або правової зацікавленості стороною у реалізації зобов'язань, визначених договором; наявність для зобов'язаної сторони вигоди від порушення строків виконання договірних зобов'язань тощо.

На думку окремих науковців: «причини невиконання договірних зобов'язань можуть полягати як у навмисно недобросовісній поведінці боржника, так і в сукупності об'єктивних обставин, які унеможливили належне виконання зобов'язань, зокрема, серед таких факторів виокремлюють нестабільність економічної чи податкової політики» [1, с.471].

У науковій літературі висвітлено різні підходи до класифікації договірних правопорушень – як за суб'єктивним складом, так і за характером цивільно-правових санкцій, що підлягають застосуванню в кожній окремій ситуації. Такий розподіл, у свою чергу, прямо зумовлюється змістом самого правопорушення, яке може бути спричинене недодержанням, порушенням договірних умов, а також зміною чи припиненням договору.

Доцільно зауважити, що наведена класифікація правопорушень має не лише теоретичну, а й важливу прикладну цінність, оскільки вона сприяє розкриттю правової природи договірного правопорушення та забезпечує можливість визначення відповідної правової реакції (санкції) на його вчинення, включаючи механізм реалізації такої санкції.

У законодавстві України, закріплено загальне правило, відповідно до якого: «у випадку вчинення порушень у виконанні зобов'язань для правопорушника настануть відповідні наслідки правового характеру, які установлені умовами договору або законодавством». Також, відповідно до зазначеного правила, щодо зазначених наслідків неналежного виконання та невиконання договірних зобов'язань зазначається наступне: «унаслідок односторонньої відмови від вико-

нання зобов'язань, якщо це встановлено договором або законодавством, ці зобов'язання припиняються або здійснюється розірвання договору; відбувається зміна умов договірних зобов'язань; правопорушник, який не виконав зобов'язання за договором та у односторонньому порядку відмовився їх виконувати або розірвав договір, сплачує потерпілій стороні неустойку; здійснюється відшкодування, як зазначених збитків так і моральної шкоди. При цьому, положеннями статті 614 ЦК України врегульовано, що особа-порушник, яка не виконала або неналежним чином виконала договірні зобов'язання, тобто фактично порушила зобов'язання, несе цивільно-правову відповідальність при наявності вини (умислу або необережності), при умові, якщо інше не встановлено договором або законом» [2].

Невиконання зобов'язання трактується як ситуація, за якої боржник не вчиняє на користь кредитора жодної з дій, що становлять зміст відповідного зобов'язання. Відповідно до характеру встановленого обов'язку, невиконання може виражатися, зокрема, у ненаданні речі, ненаданні послуги, несплаті грошових коштів тощо. У науковій літературі невиконання зобов'язання визначається як діяння (дія або бездіяльність) сторони, внаслідок якого зобов'язання не реалізоване повністю або частково, що найбільш повно відображає зміст цього правового явища. Разом із тим, як зазначають окремі науковці: «невиконання зобов'язання не завжди полягає у бездіяльності порушника, а результатом виконання зобов'язання і його метою виступає задоволення останнім потреб потерпілої сторони, тобто у сенсі невиконання договірних зобов'язань розуміється недотримання потерпілою стороною виконання обов'язків порушником» [3, с. 88].

Водночас, у науковій літературі та практиці правозастосування виділяють дві основні форми відповідальності за порушення зобов'язань, які розглядаються у якості різновиду майнових санкцій. До таких форм належать: «відшкодування винною стороною завданих потерпілій стороні збитків; сплата винною стороною потерпілій стороні неустойки. При цьому, відшкодування збитків вважається базовим способом відповідальності, який застосовується в усіх випадках вчинення порушень договірних зобов'язань, у разі якщо інше не передбачено умовами договору або законом. На відміну від цього, застосування неустойки можливе виключно за умови, якщо її сплата прямо встановлена законом чи обумовлена договором» [3, с. 87-90].

Цивільне законодавство України визначає неустойку (штраф, пеню) у розумінні певної грошової суми або іншого майна, яке правопорушник у особі боржника зобов'язаний передати потерпілій стороні у особі кредитора у разі невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань (стаття 549 ЦК України). Звідси, право кредитора на стягнення неустойки виникає незалежно від наявності або відсутності фактично завданих збитків, спричинених порушенням зобов'язання [4].

Відповідно до положень ЦК України, поняття штрафу розуміється у якості неустойки, розмір якої обчислюється у відсотках від суми зобов'язання, що було

невиконане або виконане неналежним чином (пункт 2 стаття 549). У свою чергу, пеня трактується як неустойка, яка нараховується у відсотках від суми простроченого зобов'язання у грошовому еквіваленті за кожен фіксований день такого прострочення (пункт 3 стаття 549) [2].

Неустойка розглядається як інструмент правової відповідальності, що привертає увагу завдяки ряду особливостей. По-перше, вона забезпечує передбачуваність обсягу відповідальності за порушення зобов'язання, оскільки сторони фіксують її розмір уже на етапі укладання договору. По-друге, стягнення неустойки можливе за сам факт невиконання або неналежного виконання зобов'язання без необхідності доведення наявності збитків чи обґрунтування їх розміру. По-третє, сторони наділені правом самостійно визначати умови щодо неустойки, зокрема її розмір, порядок обчислення, співвідношення з витратами, що дозволяє адаптувати цей механізм до специфіки договірних відносин і забезпечити його ефективний стимулюючий вплив.

Стаття 16 ЦК України встановлює, що: «у якості способів захисту цивільних прав та законних інтересів виступають відшкодування майнової шкоди у розумінні завданих збитків та інших майнових втрат, а також немайнової – моральної шкоди» [2] А отже, у разі здійснення аналізу питання про відшкодування шкоди, то потрібно, насамперед, виходити із норм зазначеної статті.

Право на відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення цивільних прав, належить особам, які зазнали шкоди внаслідок такого правопорушення. Іншими словами, порушники – боржники, які не виконали або неналежно виконали зобов'язання, зобов'язані компенсувати потерпілим особам (кредиторам) усі збитки, спричинені зазначеним порушенням. При цьому саме кредитор несе обов'язок доведення визначення розміру збитків, які були завдані унаслідок порушення боржником зобов'язань за договором.

Обчислення збитків здійснюється з урахуванням, існуючих на момент добровільного виконання боржником зобов'язання за місцем його виконання, ринкових цін. У разі, якщо боржник не задовольнив вимогу кредитора добровільно, орієнтиром для визначення розміру збитків слугують ринкові ціни, що діяли на день пред'явлення позову, якщо інше не передбачено умовами договору або положеннями закону. Під час розгляду справи суд, ухвалюючи рішення про відшкодування збитків, також враховує актуальні ринкові ціни, що склалися на день винесення судового рішення.

Статтею 22 ЦК України збитки визначають, по перше, як: «реальні збитки у розумінні втрат, що зазнала особа у результаті знищення або пошкодження належних їй речей, а також витрат, які, для відновлення своїх порушених прав, зазнала або мусить зазнати особа; упущена вигода у розумінні доходів, які особа, за звичайних обставин, могла б одержати реально, якби її права не були порушені» [4].

Однак у положеннях частині першої статті 617 ЦК України, визначається, що: «особа, може уникнути відповідальності, або бути звільнена від відповідально-

сті за порушення зобов'язання, у разі якщо доведе факт вчинення такого порушення унаслідок непереборної сили або непередбачуваного випадку» [2].

Водночас сучасні обставини сформували нестабільну та динамічну реальність, у якій прогнозування подальшого розвитку подій, навіть у короткостроковій перспективі, є вкрай утрудненим. Зокрема, введення в дію по всій території України воєнного стану, спричинене активними бойовими діями військовими формуваннями країни-агресора – РФ, тимчасовою окупацією окремих регіонів, масованими ракетними обстрілами території України, а також іншими факторами збройного конфлікту, суттєво ускладнює або взагалі унеможливорює належне виконання зобов'язань, передбачених цивільно-правовими договорами.

Разом із тим, слід зауважити, що наявність обставин форс-мажору не передбачає звільнення сторони від обов'язку виконання зобов'язання як такого. Принагідно звернути увагу, що лише підставою звільнення від цивільно-правової відповідальності за невиконання договірних зобов'язань, або їх неналежного виконання виступають форс-мажорні обставини, при цьому останні не скасовують необхідності виконання зазначених зобов'язань, якщо останнє залишається об'єктивно можливим.

Отже, незалежно від того, чи передбачили сторони у договорі положення щодо дії форс-мажорних обставин, обов'язок дотримання вимог чинного законодавства та реалізація правових наслідків, пов'язаних із форс-мажором, виникає у порядку, встановленому відповідними нормами права.

Список використаних джерел:

1. Цивільне право України. Загальна частина / за ред. І. Бірюкова, Ю. Заїки. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
3. Баранова Л. М. Невиконання та неналежне виконання як види порушення зобов'язання. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 92-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лютого 2014 р.). Харків, 2014. С. 87-90.
4. Цивільний кодекс України. Станом на 01 січня 2023 р.: наук.-практ. коментар / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Харитоновна Є. О., канд.юрид. наук, доц. Калітенко О. М. Київ : Норма права, 2023.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язання, договірні зобов'язання, цивільно-правовий договір, не виконання зобов'язань, збитки.

Keywords: civil law, civil legislation, civil legal relations, obligation, contractual obligations, civil law contract, non-performance of obligations.